

XII. Erdélyi Tudományos Diákköri Konferencia

Kolozsvár, 2009. május. 15-17.

A parajdi Sósoros, Sóhát arculatának változása

Vezető tanárok:

Pál Zoltán

Bartos-Elekes Zsombor

Miklós Alpár

BBTE – Turizmusföldrajz szak

II. év

Tartalomjegyzék

1. Bevezetés

2. A térség leírása

3. Fényképek

3.1 Nyugati oldal, bányatelep

3.2 Déli oldal, a Korond-patakának nyugati töréspontja, Sósoros

3.3 Keleti oldal, főtengelyre merőleges ág

3.4 Északi oldal, Sógödör

1. Bevezetés

Parajd különleges. Varázsát leginkább leírások, régi fényképek adják vissza, melyek a legegyszerűbb lehetőségét kínálják a megismerésnek: a vizualitás információközlő teljesítményét nehéz fölülmúlni. Így nagyon sokat nyújthatnak a fényképek e téren – amennyiben rendelkezésünkre állnak. Tekintve, hogy a fényképezés korai szakaszáról van szó – főleg Erdélyben – valóban kihívást jelent ebben a csomagolásban összegyűjteni azt az információmennyiséget, mely relevanciát hordoz: nem csupán az épületek számát, a növényzet általi borítottságot, patakmederváltozást vagy erodálódást tekintve, hanem például a korhangulatot. Parajd különlegessége kulcsfontosságú ebben a kérdésben: hiányának eredménye számtalan felvétel hiányát is jelentené egyben. Egyediségének bizonyítéka az is, hogy természetjáró, utazó nem haladt úgy keresztül e térségen, hogy említést ne tett volna Parajd “sóbérczeiről”. Térképek, fényképek, leírások bemutatása által követhetővé válik az a hihetetlenül intenzív változás, mely a parajdi Sósoros, Sóhát különböző időpontokban rögzített vonásaiban tükröződik. Útirajzokban elejtett mondatok, fényképek apró részletei releváns információ hordozói lehetnek: a Sóhegy geomorfológiájának stádiumai sorakoznak ezekben.

A vizsgálandó terület általános leírását rendhagyó módon azoknak a szerzőknek az írásaiból ollóztuk össze, kik előttünk foglalkoztak a térség tanulmányozásával. Ennek másodlagos célja egyfajta ráhangolódás a fényképek által bemutatott világra, korra, hisz a következő felvételek egy része olyan múltat szólaltat meg, melynek hangulata rendkívül erős.

2. A térség leírása

“Sóvidéknek nevezik pedig a Korond-vize és a Kis-Küküllő völgyét is le Szovátaig, azon több négyszög mértföldnyi sófekvetről”¹

„Felső-Sófalván túl egy magaslaton őrházak tűnnek szemünkbe, melyekről, ha a hegy fehérülő oldalai el nem árúlnák is, megtudhatjuk, hogy *Parajdon*, a kősó hazájában vagyunk, a Kis-Küküllő völgyében.”²

---

¹ Orbán Balázs, 1868, 133.old.

² Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben, 1901, 343-344.old.

„Parajd: - kisközség Udvarhely vármegye udvarhelyi j.-ban, (1891) 2093 magyar lak., postahivatallal és postatakarékpénztárral, gyufagyárral és mezőgazdasági szeszgyárral.”¹

„(...) arra hivatott, hogy e vidék városává nőjje ki magát, s már is a városiasságnak némi elemeivel bír, a mennyiben a bányahivatalok és tiszti lakások annak már is városias küllemet adnak (...)”²

„A helységtől délnyugaton egy kopár, hosszanti fekvésű domb található, mely belsejében a parajdi sötömeget rejt.”³

„A parajdi sóhegy egyike a székelyföld természeti nevezetességeinek, mert Magyarországon csak itt és Szovátán lehet ily magasan kiemelkedő kopasz só-sziklákat látni; egész Európában is csak kevés helyen van másutt: Spanyolországban és Romániában.”⁴

„(...) boltozata hét kilométer kerületű, kizárólag nátriumkloridból áll;”⁵

„a hegy felületén márgás agyagtakaró borítja a sótestet, melyen termékeny szántók és kaszálók vannak.”⁶

„A sódomb alakja csaknem körbe menő, lábánál mintegy 1½ orányi kerülettel. Külje szakadozott, merevély (...)”⁷

„A sötömzs feletti térszín tele van kisebb-nagyobb felszíni tölcserékekkel (dolinák), amelyek madártávlatból az emberi himlőhelyes arcot juttatják eszünkbe.”⁸

„Délről mintegy ⅛-ad része a Korond pataka által van átmetszve.”⁹

„A Korond pataka valóságos ritkaságszámba menő sósorozot (szurdok) vágott rajta keresztül, amely külső alakja után kisebb méretekben a Torda Hasadék mészsziklás vidékét juttatja eszünkbe.”¹⁰

---

¹ A Pallas nagy lexikona, 1897, 800.old.

² Orbán Balázs, 1868, 134.old.

³ Franz Ritter von Hauer, 1863, 586-587.old.

⁴ Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben, 1901, 344.old.

⁵ Jules Verne, 1892, <http://mek.niif.hu/00500/00522/00522.htm>

⁶ Benedek Kálmán, 1905, 240.old.

⁷ Csengery József, 1864, 239.old.

⁸ Szeghalmy Gyula, 1939, 107.old

⁹ Csengery József, 1864, 239.old.

¹⁰ Szeghalmy Gyula, 1939, 107.old

„(...) a nagyobbik sódombrész aljában vannak a bányaszádak, gép- és mérőház, sóraktárak és őrtanyák; ezek mögött a domb tetőin számos 80-90 láb mély, 800-900 láb átmérőjű száraz gödrök, mint felhagyott régibb bányák nyomai láthatók. A patak mindkét partján falszerű, meztelen sósziklák adnak e vidéknek meglepő szépséget, melyek alól sósforrások krystáltiszta víze bugyog elé.”¹

„Erdély 800 sóforrásából: 129 Parajd vidékén fakad fel.”²

„Érdekes hely ez! Fenn a tetőkön vígan folyik a szántó-vető munka s a szurdok szélén már egy pár lépésre a sószikla bújjik ki a felszínre, amelyben növényzet egyáltalán nem él meg.”³

„Ezek a sóhegyek kopárok mind, mert a só csak állatot táplál, de növényt nem.”⁴

„Ezzel ellentétben az olyan helyek, ahol a só csak átítatja a földet, ott a környezettől merően eltérő sajátosságos növényvilág alakul ki, amelyet egyebütt feltalálni nem tudunk.”⁵

„Tetejét (*a Sóhegynek) a természet 3-8 ölnyi földkéreggel vont be, s így a sószikla homlokát a Korond vize mossa, míg e homlok messzire, mint egy koporsóni ezüsthomlokzat ragyog a napsugárban, s míg benne izzad a sóvágó: addig tetején szánt és vet a székely ember.”⁶

---

¹ Csengery József, 1864, 240.old.

² Orbán Balázs, 1868, 135.old.

³ Szeghalmy Gyula, 1939, 107.old

⁴ Jókai, <http://mek.niif.hu/00800/00836/html/jokai48.htm>

⁵ Szeghalmy Gyula, 1939, 107.old

⁶ Kőváry

3. Fényképek

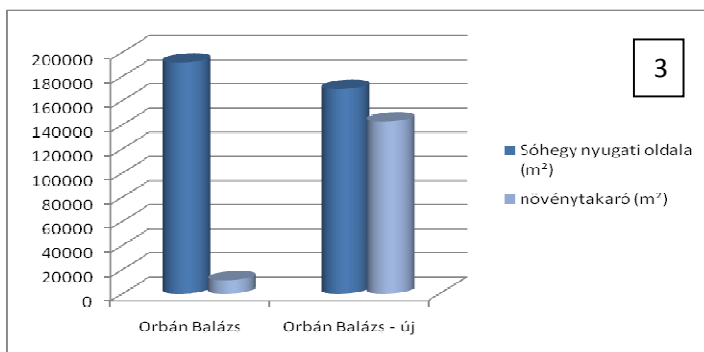
A fényképek elemzéséhez szükséges a terület 4 egységre való felosztása. A régi bányatelep a nyugati, a szoros főgerince a déli, az erre merőleges oldalág a keleti, míg a jelenlegi bányabejárat és strand felőli oldal az északi egységnek felel meg.

3.1 Nyugati oldal, bányatelep

Az összegyűjtött felvételek közül legkorábban a 1-es számú, Orbán Balázs nevéhez köthető fénykép készült (1868). A fotó a nyugati oldalról, a jelenleg Alsósófalvához tartozó "bányaiskola" előteréből készült.

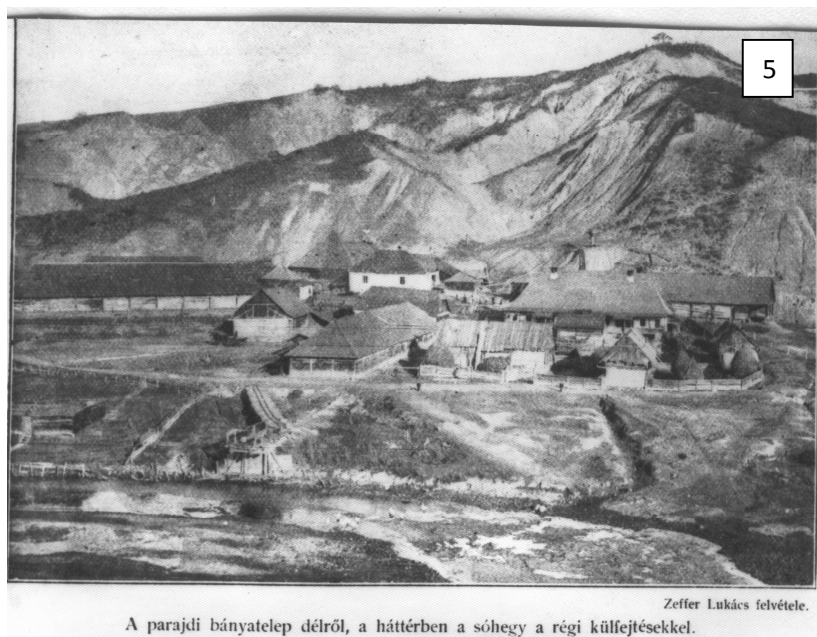
A növényzet változása egyike a legszembetűnőbbeknek: Orbán Balázs felvételén a bal oldali vonulat teljes mértékben kopár, csupán egy fa ékeskedik a tetején. A fénykép jobb oldala sötét, a képről készült karcolat viszont növényzetet ábrázol itt. Összességében a mai borítottsághoz képest ez még mindig elenyésző. A növényzetet illető változás mellett számottevő kopás

figyelhető meg, mely a felszínre emelkedett sótömeg masszivitása, nagy mérete ellenére jól érzékelhető.

A növényzet mellett a terület beépítettsége az, mely radikális változás mutatója. A régi felvétel egy kisebb falu képét mutatja, míg jelenleg csupán egy őrház, a Dózsa György-akna kis fehér épülete és a régi bánya lefödése látható. Ezeken kívül csak a “buktató” romja szerepel a képen, mely a híd közelében ugyanazon a helyen található, mint mikor még funkciót töltött be: *“MI¹: Mikor 70-es évek végén megszüntették a hosszú járatú Mukit, akkor kocsikkal jöttek egy időn keresztül és ide bélükverceltek. Innen már (* az aknától a bukdatóig) nem kellett Muki, mert fékből leengedték idáig, és itt volt egy olyan marok, hogy megfogta a kereket és átfordította és vissza. És akkor öntötték bele a kocsiba a sót a csilléből direkt. Akkor még mindig csillével szedték.”*

A 4. számú fénykép szintén Orbán Balázs felvétele. A háttérben a bányatelep épületei, valamint a mögöttük húzódó kopár hegy látható. Előtérben a Dózsa György-akna valamikori épülete: a hatalmas kerekek a mélybe való le- és felszállást segítették.

A következő fényképet Zeffer Lukács készítette 1917-ben. Megfigyelhető, hogy a kép jobb alsó sarkában a Korond-patakának irányultsága délnyugat-északkeleti. Ma a nyugati irány megtörése után szinte egyenes vonalban, (dél-észak) halad el a bányatelep (térkép a mellékletben) előtt. Ennek

magyarázatát szintén Murvai István adta meg:

“MI: Lehet 70-es évek vége. Én mielőtt katona voltam, 82-ben mentem el katonának. Akkor, azelőtt dolgoztak ott, leszabályozták, a kollektívtől, eszkavátor, buldózer, minden. Leszabályozták

¹ Murvai István, bányaalkalmazott

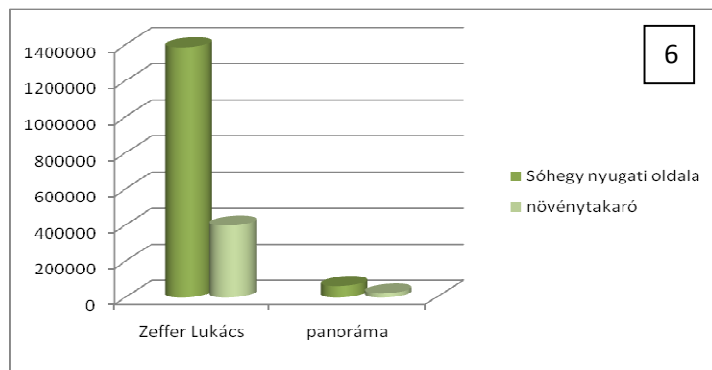
a Korond vizét egyenesre. Mert ha megnézed most csak egyenes, a hídtól így egy kanyarja van csak, s a többi nyílegyenesen, addig mind így ment ni, azért hívták úgy hogy Tekeres.

MA¹: A bányatelepnél pont azt néztem az egyik képen, hogy a patak a bányatelep előtt egy ívet ír le.

MI: Félkör

MA: Most pedig, cakk, egyenes.

MI: Szabályozták ott is, hát a miénket is, ott a bányatelep része, ami a bányához tartozott.”

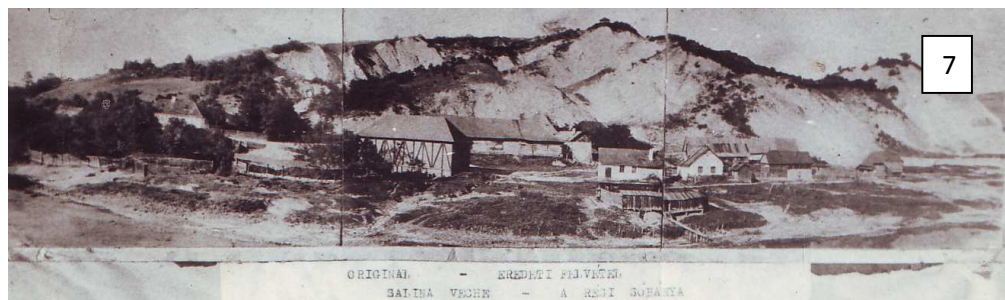

A terület növénytakarója továbbra sem számottevő, a gerinceken húzódó felső, sötétebb sávok sejtetnek csupán fűféléket, bokrokat. A képen kb. 13 épület látható. Ez megegyezik az Orbán Balázs fotóján található épületek számával, viszont az ő fotója

ehhez képest nyugat-északnyugat irányultságú, tehát a területnek azon a részén örökített meg épületeket,

amelyik részen a Zeffer-fotó egyre ritkuló beépítettséget mutat,

tulajdonképpen csak egy elnyúlt raktárépületet egy kisebb épülettel a háttérben. Az

¹ Miklós Alpár

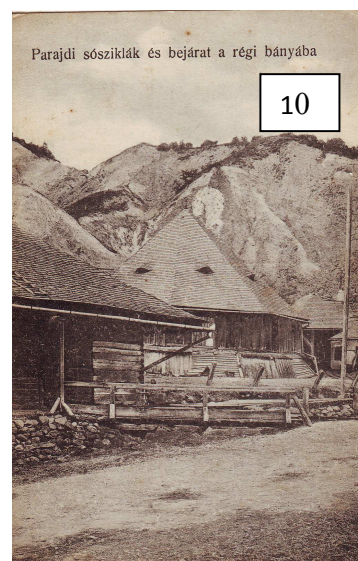
átfedéses területen így átépülés történt. A hivatali épületek mellett magán házak is voltak – ezt mutatja a kép jobb oldalán előterében levő két kis ház bekerített résszel, szénabuglyákkal.

A 7-es számú kép panoráma, melyet a Korond-patakának, valamint a Sóhegy ívének vonala zár közre. A kép 1920 és 1935 közötti

állapotot tükröz: a panoráma jobb oldalán hült helye a mai fenyveseknek, a Sóhegy gerincein egyre vastagabb növénytakaró rajzolódik ki; a sorozaton már felnőtt fák szerepelnek. A három képen összesen kb. 12-14 épület látható a bányatelep területén erőteljesen szétszór-tan. Ehhez képest az Orbán Balázs-, valamint a Zeffer-fotóról is sűrűn beépített faluképet ismerünk, előbbinél a híd felőli, északi részen, utóbbinál a déli részen koncentrá-lódó épületekkel.

A panoráma közepén fedezhető fel az a gúla-födésű épület, mely már a korábbi fényképeken is szerepelt, s melyet a 10. számú kép is ábrázol.

“MA: Hát akkor ez a Dózsa György akna fölött kell legyen, a lovaké.

MI: Nem közvetlenül fölötté, mellette, mert ugye ott ment le a kötél. Így volt mellette, itt mentek körbe a lovak és egy áttétellel mellette ment le az aknába a kötél, úgyhogy ahol feljött onnan még megjárta magát. Két épület kellett ahhoz legyen. Volt a Dózsa Györgynél egy kisebb épület, ahol maga a forgó rész volt és mellette ahol mentek a lovak körbe. 3-4 méter eltéréssel.”

A felvétel ugyanarra az időszakra tehető, mint a panoráma (a növényzet általi borítottság stádiumából következtethetünk erre).

A Sófálvát Parajdtól elválasztó hídnál tért le a bányautról a helybéliek által ma is “Muki”-ként emlegetett kis mozdony, mely a régi bánya és sómalom között szállította csilléiben a kibányászott sódarabokat. A Sóhegy nyugati oldalában, a Korond vize melletti sínek nyomai ma is fellelhetők. Épp azon a helyen, hol a képen (1975) látható mozdony elhalad, ma nagyon kis vízhozamú sósforrás, valamint sókiválás fedezhető fel (11,12 számú kép).

1978-ból való a 86. számú fénykép, melynek épülete Murvai István elmondása alapján a mai akna előtt állt. Ekkor már vezetett villamos áram volt a bányatelepen. A háttérben húzódó hegy bal oldalát teljes magasságban uralják a füvek, cserjék.

A fenti képeken látható az az akna, mely nem a só kitermelését, csupán a bánya vízelvezetését oldotta meg. Az akna szája a mai lefödött József-bányától délre, kb. 30 m-re nyílt. Itt készült 1983-ban a 14. számú fénykép is, melyen az akna változatlanul nyitott, csupán a környezete más: nagy mértékű füvesedés, valamint anyagfelhalmozódás figyelhető meg a hegy lábánál. Ez nem csupán a bányatelepen folytatott munkálatok produktuma, hanem anyagmozgás (omlás, csuszamlás) következtében való felhalmozódás. Napainkban az akna szája már nem nyitott, csak a helye azonosítható be (15. Számú kép):

“MA: Igen. Na. Ennek mondtuk... ez nincsen meg. Vajon mikor szakadhatott ez be?”

MI: A 80-as évek derekán. Még később. 88-89-ig el, mert 86-ba még jártam ott. Mikor Melának udvaroltam még mentünk oda.

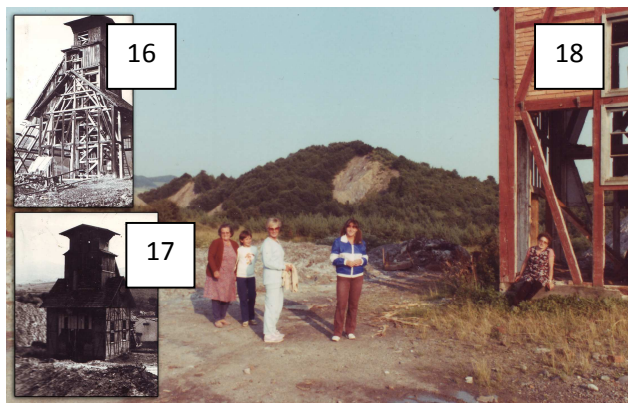

MA: És azt mondtuk ugye hogy csak víztelenítéshez.

MI: Igen, csak annyi szerepe volt, hogy a talajvíz ami felgyűlt, azt kivezette. Ilyen táróakna, nem volt hosszúsága, 100 valahány méter.

MA: Nem volt mély?

MI: Nem volt messze mély. Onnan a talajvíz belé ment, onnan a Korond vizébe.”

A Dózsa György-akna fölé az évek során más és más épületek kerültek: az aknatornyot épülő stádiumában őrzi a 16. számú kép. A 17. Képen az akna fölötti szerkezet már el van készülve. Lebontása előtti időszakból való a 18. számú fotó, melynek érdekessége, hogy a háttérben a mára kisebb fenyőerdővé nőtt csemeték még

alig haladják meg az embermagasságot. Ugyanezt mutatja 97. számú kép. A Sósoros területét két év alatt erdősítették (1982-1984). 26,8 hektár erdősített területen a fáknak kb. fele maradt meg. A honos tölgy, szil, rezgő nyár és juhar mellett fekete- és erdei fenyővel gazdagodott a terület.

Az akna szigetelésére egyetlen épületként állt. A munkálatok során a víztelenítését próbálták megoldani az akna környékének lebetonozásával. Jelenleg a bányatelep, valamint a nyugati oldal sötömbjei között nyíló völgy vízlevezető csatornák hálózata által borított. Az ilyen módon való víztelenítése a területnek kényszermegoldás,

ultimátumot jelent ugyanis a beszivárgó víz, s az oldást követő omlásveszély. A változás mértékét egy 1905-ös beszámoló érzékelteti: “A sótermelési költségek tekintetében a parajdi sóbánya igen előnyös helyzetben van, mert a sóbányák legnagyobb ellensége a víz, itt egyáltalán költséget nem okoz, a bánya teljesen száraz s a külön pár vízvezető táró és egy vízgyűjtő kút, nagyobb

csapadékok esetén összegyűlő víz felfogására szolgál s azok fenntartása csak évi 2-300 K költséget okoz.”

Benedek Kálmán, 1905, 241.old.

A terület képlékenységét, a változás intenzivitását érzékelteti az 20-as, ill. 21-es kép: előzőn a Sószeros nemrég épített tanösvényének egyik lépcsője látható, mely pár hónap leforgása alatt (ősz és tavaszi terepezés között) vált járhatatlanná a rajta elterülő sárfolyás miatt.

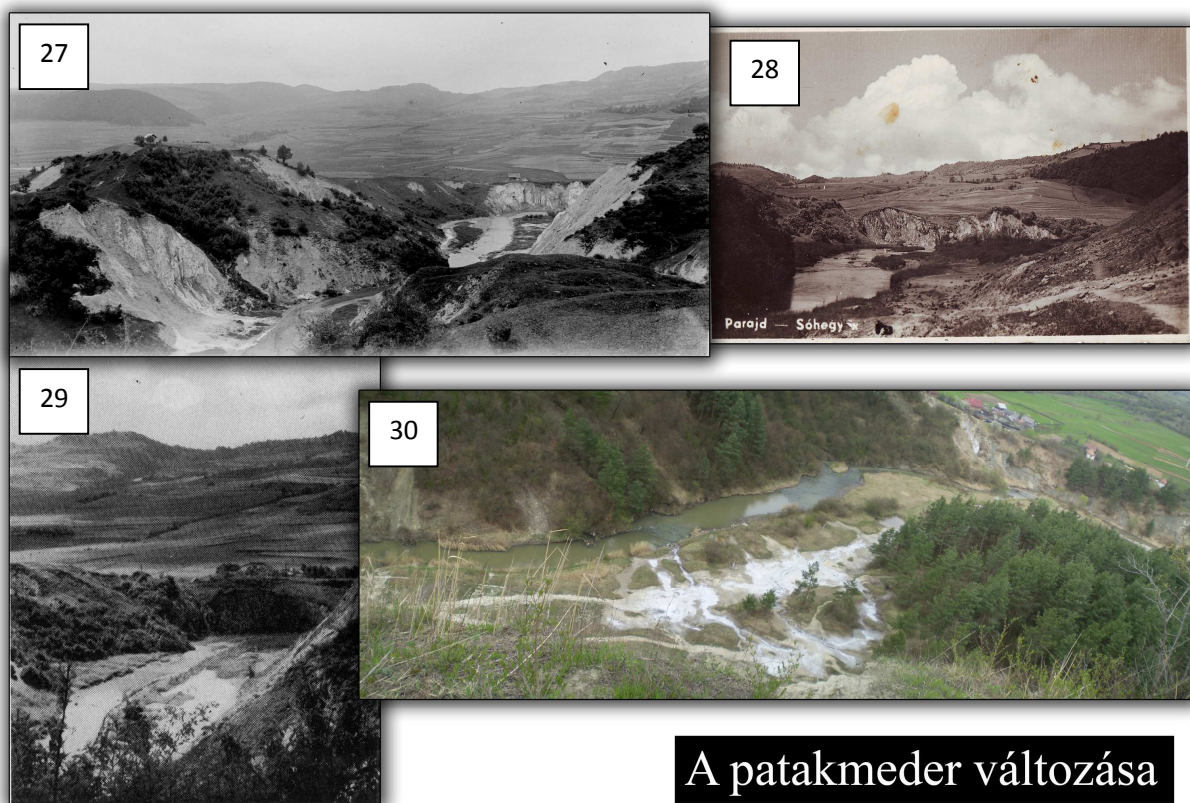
3.2 Déli oldal, a Korond-patakának nyugati töréspontja, Sószeros

Vizsgálva a szoros főtengelyére merőleges nyugati falat, megjelennek a kopás főbb stádiumainak határvonalai. Az első fénykép Cholnoky fényképe a századfordulóról. A fal kb. fele látszik, az északi fél takarásban van. Tetején kis örház van elhelyezve a sótolvajlás

megférézése érdekében, alatta a falat egyenes vonal zárja. A 23-as számú Kiss-fotó már többet mutat a falból: észak fele ereszkedő ívét bokrok fedik. A két kiemelkedő pont között határozottan indul meg a fal szakadása. Ozoray György felvételén (24.szám) a déli boltív tetején egyre vastagodó perem húzódik, mely a leszakadt sötömeg mennyiségére utal. A 25.számú fénykép (1985-1995) az elkopott észak felőli boltívet mutatja: a Cholnokyhoz viszonyítva már csak egy kisebb darab maradt meg a sötömegeből. Az utolsó felvétel 2009-ben készült. Ezen alig fedezhető fel egy kis fehér folt, mely a só jelenlétére utalna. A patak kanyarulatában levő kisebb sziklafalat sárfolyásos, csuszamlásos terület övezi.

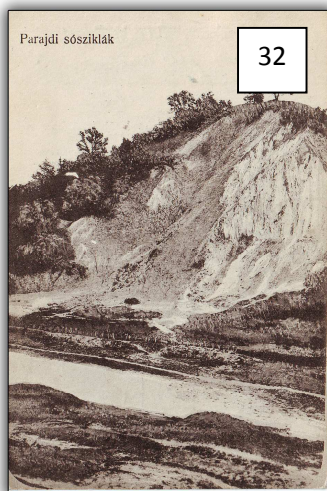
A patakmeder változása

A Sóhegy déli oldalán húzódik a Sósoros fő ága, mely egyben a Korond-patakának jelenlegi ártere is. A főtengely első harmadába érve a patak két ágra szakad közrezárva egy kis szigetet. E két ág közül a jobb oldali a főág, íve a jobb oldal fele domborodik. Kiss Vencel felvételén a patak leginkább egyenesnek mondható (a bal oldal fele való hajlás még nem egyértelmű). Nyílegyenes irányt tart viszont az Ozoray György-felvételén (29.szám), a 30-as képen pedig már jól látható hogy a patak a bal part szikláinak közvetlen közelségében halad azt a rajzolatot írva, mely a Cholnoky-fotón látható oldalág vonala. Ma a valamikori főág helye

többnyire száraz, felszínén só van kicsapódva, a hóolvadás és az esőzések által hátrahagyott vizek gyűlnek össze mélyedéseiben. A Cholnoky által rögzített képen a folyó jobb partjának e szakaszára ma fenyvesek húzódnak ki, előterükben, a régi meder területén foltonként füvek, kisebb bokrok találhatók. Ezek miatt szinte minden erről az oldalról készült felvétel rekonstruálása lehetetlen. A patakmeder alakulásának tanulmányozásában a fotó által még befogott kelet fele következő harmad is releváns információ hordozója. Ennek az összehasonlításnak a másik alapját a 31 számú kép biztosítja.

Ezen a patak jobb oldala, míg a Cholnoky-képen a patak bal oldala látható. Utóbbi esetében nem lehet egyértelműen eldönteni, hogy milyen távolságra van a patak a magasodó sziklaktól, az viszont egyértelmű, hogy a bal oldali lejtőkhöz van közelebb. Ezekkel szemben helyezkedik el az a fal, mely a 2009-es fénykép jobb oldalán látható. Ennek aljában, közvetlenül a sótest lábánál folyik el a patak, ívét is annak kiugrásai határozzák meg. A 28-as számú Kiss-fotó tisztább képet rajzol a patak északi lejtőtől való távolságát illetően.

A régi mederben folyó patak képét őrzi a 32. számú kép is. Ennek szerzője, keletkezésének pontos

dátuma ismeretlen. Ezen is megfigyelhető, hogy a jobb part igen szélesnek mutatkozik. Szembetűnő a patak irányultsága is: míg a régi felvételen egyenesen halad kissé délkelet-északnyugat irányban, addig a fotó 2009-es másán a patak a bal oldaltól távolabb egyenes, vagy kissé kelet-délnyugat irányba tart. Ezt erősíti a 2009-es fotón látható kiszáradt ág is.

Kitérve a növényzeti sajátosságokra, elmondható hogy a Cholnoky-fényképen látható szoros felülete kopár, csak mértékkal nyúlnak kisebb fák, cserjék az oldalgerincek közé. A 2009-es felvételen (35. Szám) látható, hogy a bányatelep fele tartó bal oldali gerinc teljes mértékben beerdősödött: fák és cserjék borítják a teljes felületet, sőt, a Cholnoky-képen látható sötömegeből is eltakarnak egy harmadnyi területet a keleti részen.

Ez az erdősödés megfigyelhető a jobb oldalon is. Egyrészt erre a területre is kiterjedt az

erdészet tevékenysége, mely során csemetéket ültettek, másrészt a növényzet egyre kitartóbban kapaszkodott meg ezeken a domboldalakon, dombtetőkön. A jelenlegi növénytakaró

komoly akadályát képezné a fénykép elkészítésének, mely a Cholnokyéhoz hasonló szögből mutatná a tájat.

3.3 Keleti oldal, főtengelyre merőleges ág

Hagyományozott fényképek tekintetében ez a tanulmány legszegényesebb része. Itt készült azonban az a két felvétel, mely ugyanarról a helyről, ugyanabból a szögből két különböző időpontban mutatja a Sósoros tanösvényének 1-es számú kilátóját. Előző a téli terepek egyikén,

utóbbi 2009 áprilisában. Az összehasonlításon látható hogy pár hónap leforgása alatt a só mekkora felületen szakította ki az őt fedő vékony réteget, mekkora felületen csapódott ki a megmaradt talajrétegre.

Erőteljes folyóvízi eróziónak színtere a keleti egység. A folyó keleten való szorosba lépésénél is maga mögött hagyott egy holtágat. Ennek rajzolatát mutatja az légi felvétel, valamint erre utal a kavicsos talaj, mely e vonal mentén húzódik. Ettől délre meander-hurkok, holtágak utalnak a patak múltjára és jelenére. A patakot 1976-77-ben lecsapolási munkálatok során kimélyítették, azonban ez a mélyítés kizárólag a régi patakmeder vonalain belül történt. A munkálatokról Csehi Imre, volt kollektív-könyvelő számol be:

CSI: Az első mozzanat ott az kellett legyen, hogy a Korond-patakát le végig, le Sásverésig, ki kellett mélyíteni, mert nem volt... tehát mi hogyha például a lecsapolást meg is tettük, de csak azután ahoy a Korond vizét szabályozták, tehát kimélyítették gyakorlatilag. Semmi más különösebbet nem csináltak, csak

kiszedték az iszapot belőle (...)Először azzal kellett kezdeni, mert annyira fenn volt, hogy nem volt húzása... ezeknek a rétekről a víznek nem volt futása. (...) A Korond-pataka az végig meg kellett legyen, azt végig megcsináltatta a Vízügy, annak semmi közünk nem volt hozzá. De ez kellett történjen párhuzamosan, azaz meg kellett előzze a Korond-patakának a kimélyítése, kitakarítása.

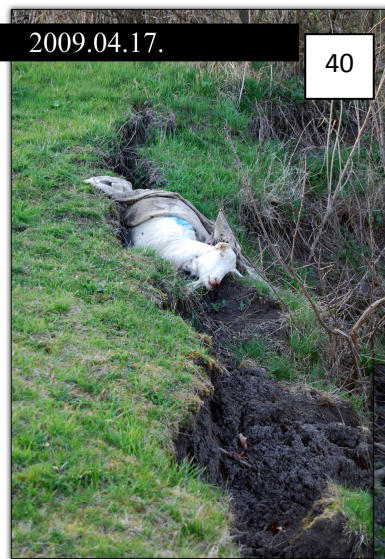

MA: Azon gondolkodom én, hogy a Korond-pataka végülis kacskaringós nagyon, és gondolom nem átvágták valahol.

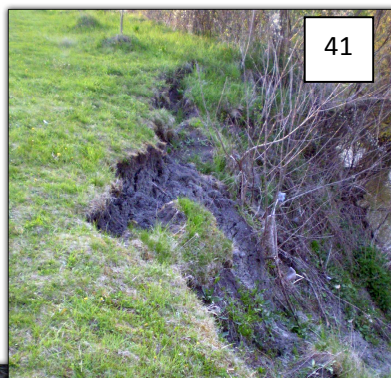
CSI: Nemnem, nincs vágás, nincs semmi. Az maradt az ő medrébe.

MA: Ugyanazt a medret mélyítették ki?

CSI: Ugyanazt, persze. Nem foglalkoztak, ilyennel nem volt bíbelődve egyáltalán.

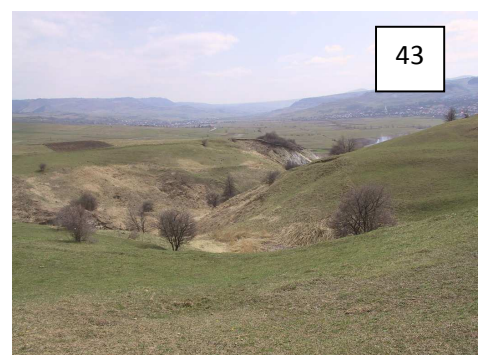
Partomlás a Korond-pataka fölött

Ma helyenként több méter magasan emelkedik a part a víz fölé, mely állandó jelleggel kimossa az alját. Így csapadékosabb időszakokban pár hét leforgása alatt több arasz föld beomlása öblösíti a meander vonalait. Az arányok érzéktetésének eszköze ezúttal kissé morbid jelleget ölt: valaki egy kecske tetemét helyezte

el az egyik partmenti repedésben. Ennek felfedezésére 2009. április 17.-én került sor. A tíz napra rá következő terepen ez a tetem – az őt körülvevő földdel együtt – már a víz szélére zuhanva várt szebb napokra.

A 43. számú fénykép a szoros keleti részén húzódó oldalág szakadékfőjét ábrázolja. Ez az 1990 körüli felvétel még olyan sajátosságokkal bír, melyek a mai oldalág

esetében már megváltoztak. Azóta a mellékág völgye nagyon kiszélesedett, kimélyült, új sófelületek, a szakadások peremén lépcsős csuszamlások jelentek meg; megváltozott a terület növényzeti képe is: uralkodóvá vált a nád, elszaporodtak a tövises bokrok. Ezen jellemzők közül figyelhető meg egy pár az alábbi panorámakép jobb felén. Zentai Zoltán 1995-ös térképét¹ ortofotóra helyezve és figyelve az arányosságbeli hibákra, a következőket vonhatjuk le. Északnak a kép jobb oldala felel meg. Ezen a részen a szakadékfő jelenlegi vonala és a térképen jelölt határvonal szinte párhuzamosan halad. A mélyülés és terjeszkedés arányaiban akkora, amekkorára az imént bemutatott fényképek alapján is becsülhető. A Zentai által bejelölt lépcsős csuszamlás mára teljes egészében a szakadék mélyén fekszik. Az ezen a részen mutatott beszakadt barlangok mára kis víznyelők, melyek szája legfeljebb egy kisebb állat befogadására lenne képes. Följük kárfülkékhez hasonló katlanok magasodnak. Ezek peremét lépcsős csuszamlások övezik. Míg a nyugat fele néző katlan csak kezdeti stádiumban álló karrosodást mutat, a keleti az ág legnagyobb méretű karsztos tömbje. A víznyelő itt fogadja a legtöbb vizet, irányába sárfolyások húzódnak. Ezt a katlant csak egy gerinc választja el a térképen is ábrázolt barlangtól. Ennek nyílása valamivel nagyobb, habár – mint a többi víznyelő esetében is – nagyobb darab sötömbök zuhantak elé. Ezek a leszakadt darabok ugyanúgy válaszolnak az erózióra, mint az álló falak: felületük kannelúrázott lesz, karrok és sókarfiolok alakulnak ki

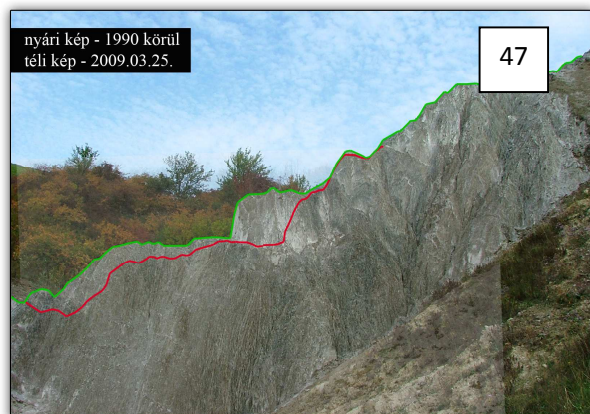
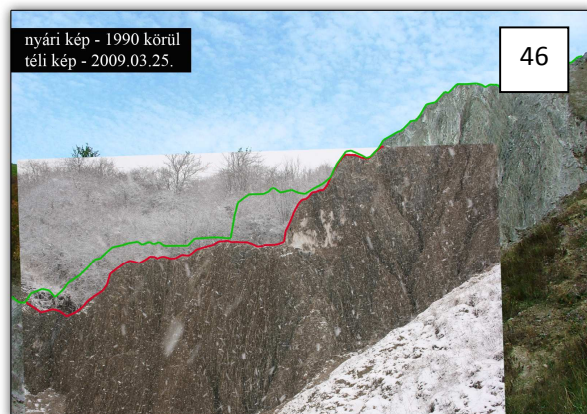

---

¹ Zentai Zoltán, 1995, 591.old.

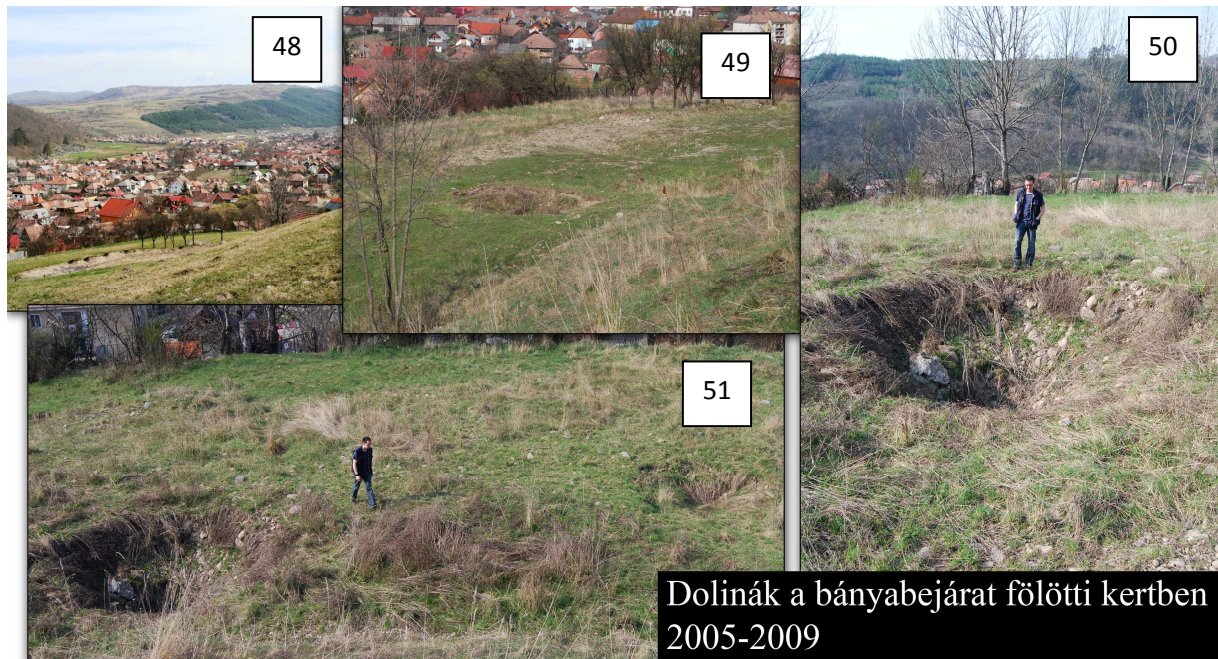
rajtuk. A rajz vonala a nyugati szakadás peremét teljes mértékben követi. A nagyobb dolina keleti fele mára egybeszakadt a terjeszkedő ággal, egy kis nyereg viszont még mindig felfedezhető a kettő határán. E nagyobbik dolina közepén ma náddal körülvett tó van. A dolinától délkeletre eső gerinc ma levezet a tóhoz, délnyugat felől anyagmozgás következtében feltelt. A tó mérete kisebb jelenleg, mint ahogy a térképen szerepel. A mellette bejelölt víznyelő fölött karrosodott sófal áll. A déli rész maradványgerincei is változtak: ezek karrmezőinek esetében intenzív kopás figyelhető meg, habár – mikro-jellegéből adódóan – ez a változás kevésbé látványos. Mértékének nagyságát a következő két kép összehasonlítása határozza meg. Az azonos szögből készült fényképek egyike az 1990-es évek elejéről származó nyári felvétel. A párja 2009.03.25.-én készült. A zöld vonal a korábbi gerinc élét mutatja, míg a vörös az erodált sötéttest jelenlegi peremét. A korábbi képen szereplő sötéttestet 100% -nak tekintve közel 20 év alatt 7,23% tűnt el a sötömegeből.

A térképen ábrázolt elemek közül ezek elhelyezése kifogásolható, ugyanakkor kérdést vet fel a keleti oldal is. Amennyiben Zentai a nyugati oldalhoz hasonló pontossággal rajzolta meg a szakadék keleti vonalát, igen nagy volumenű terjeszkedés állapítható meg. Viszont ha valamivel pontatlanabb is a rajz ezen a szakaszon, a szakadékfő terjeszkedő tendenciája egyértelműen

kirajzolódik. A jelenlegi keleti ág területe 105363,06 m², míg a Zentai térképen ábrázolt terület 85973,98 m². Ez 14 év alatt 18,41% -os növekedést jelent. A két terület összehasonlító, valamint az ág jelenlegi geomorfológiai sajátosságait leíró térkép a csatolmányban szerepel.

3.4 Északi oldal, “Sógödör”, Erzsébet-táró, strand

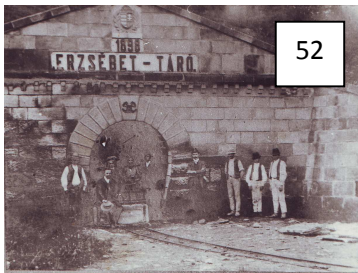
Ebben a részben kerül tárgyalásra a falu központjától nyugatra eső kert, a Sógödör környéke hétvégi házakkal, valamint az északi lejtő nádas területei. Kezdve az elsővel, megállapítható, hogy a változás, melyen a Sógödör keresztül megy, hihetetlenül felgyorsult az utóbbi években. Az a 6600 m²-es terület, mely a központból a Sógödörhöz vezető út jobb oldalán található, korábban Oláh-birtok volt, vagyis a mi családunk tulajdonába tartozott. Ez a terület éveken át meg volt művelve, kaszálva volt, kertjében gyümölcsfák teremtek. Már akkoriban is volt egy nagyobb dolina (pár méteres átmérővel, nem túl nagy mélységgel), már akkor gondot jelentett az újra és újra beszakadó út felőli kerítés az alatta található föld elcsúszásával, eltűnésével. Mára – annak ellenére, hogy rengeteg anyagot áldoztak a mélyedések feltöltésére – a kert szinte hasznavehetetlen a benne egymást érő kisebb-nagyobb dolinák miatt. Ez nem kizárólag a kert tulajdonosának jelent problémát, ugyanis a kert pontosan a jelenlegi bányabejárat fölött terül el. A dolinák elszaporodása pontosan behatárolható: 2005 és 2009 közötti időszakban tűnt fel és mélyült 7-8 dolina, melyből korábban alig volt 2, mindez a kert bányabejáráshoz közelebbi felén koncentrálódva. Ezek mérete változó: vannak méternél mélyebbek is, meg olyanok is, amelyek kezdeti stádiumban csak lejtjenek a dolina középpontja fele. Általában legalább 1,5-2 méteres átmérővel rendelkeznek, de vannak, amelyek meghaladják ezt.

A Sópát fedve van a különböző méretű dolinák által, nem csupán e kert sajátossága ez. Az egyértelműen felismerhető dolinák mellett rengeteg van, amely fedettsége miatt elkerülné a figyelmet. Ezeket nádasok borítják, aljukban tavak gyűjtik a dolina faláról lefutó vizet. A Sósoros területén kívül 23445,21 m² nádas található a Sópáton (ezek térképe a csatolmányban van mellékelve). Ebbe bele vannak számolva a nádasodó területek is. Kitérve e növényzeti szegmentumra kontrasztot az 1820-ban kiadott Udvarhelyszék parasztvallomásai c. gyűjtemény biztosít. A 11-es pont mellett Parajd esetében ez szerepel: *“Nádas hely nincsen.”*¹ Alsó- és Felsősófalva esetében is hasonló válasz hangzik el: *“Nádas helyek nincsenek”*²; *“Semmi nádas hely nincsen.”*³

A nádasok egyre nagyobb kiterjedtsége egyre több mocsaras, nedves talajú területet jelent. A megálló víz pedig a sóbánya épsége mellett hosszabb távon az egész hegy létét megkérdőjelezi. A felszín ennyire intenzív kopása már sokkal inkább azonosítható a pusztulás fogalmával.

A víz beszivárgásának gondja immár évek óta komoly fejtörést okoz a bánya vezetőségének. A bányatelepen épített csatornahálózat mellett az északi oldalon is igyekeznek megoldani a víz elvezetését. Ennek érdekében a bánya jelenlegi bejárata fölött sánc mélyítésével próbálják megakadályozni, hogy a víz a Sógödörbe jusson. Ez a mélyedés földrajzilag is egyedül álló egységet alkot a Sópát szakadécai között, de életútjában is eltér azoktól. Beszakadása

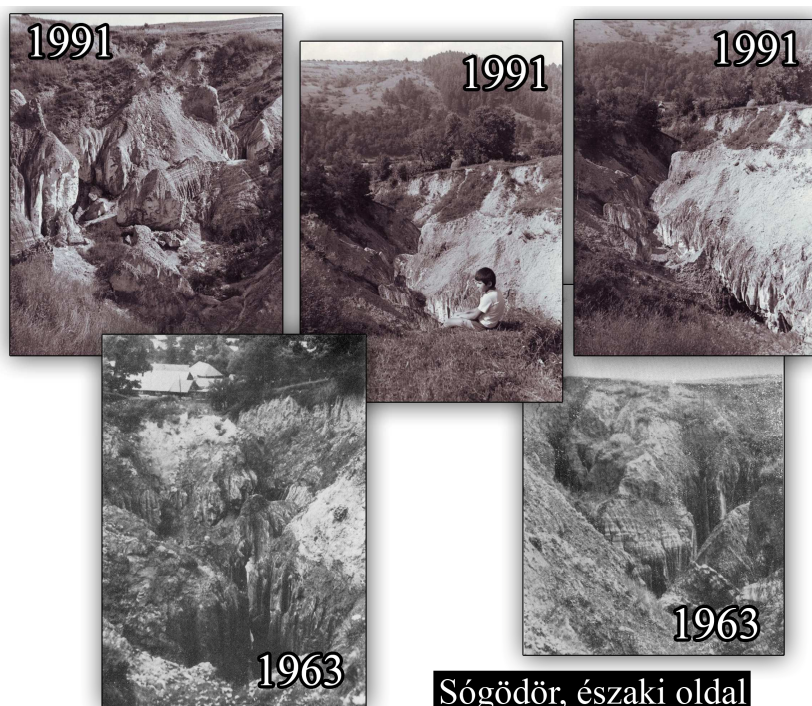
Murvai István elmondása alapján az 1945-ös orosz-román csapatok átvonulásakor történt egy az Erzsébet-táróban végrehajtott robbantás következtében.

A tanulmány első felvételei a Sógödör területéről Ozoray György írásában jelentek meg. Mindhárom képen ugyanaz a beszakadt terület látható, csupán a szögek különböznek.

¹ Udvarhelyszék parasztvallomásai, 1820, 227.old.

² Udvarhelyszék parasztvallomásai, 1820, 211.old.

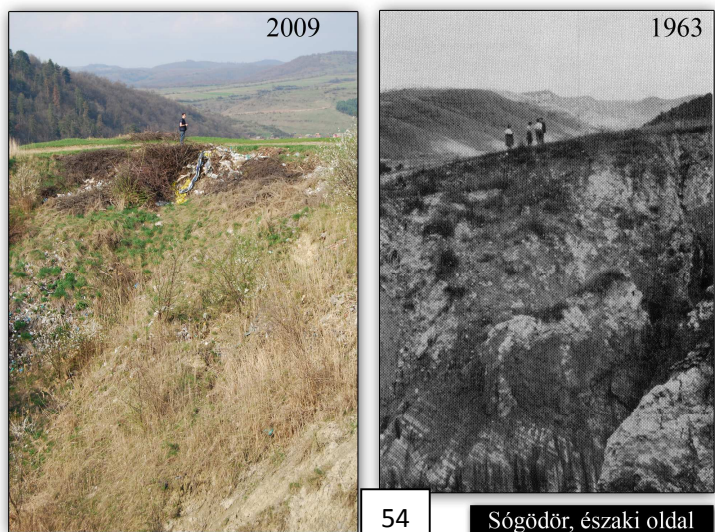
³ Udvarhelyszék parasztvallomásai, 1820, 229.old.

53

Sógödör, északi oldal

Összehasonlítva ezeket a 2009-es felvételekkel, látható hogy ma sokkal kevésbé mély a szakadék. Ezt a helyi lakosság kitartó törekvése magyarázza, mely a Sógödör feltöltését célozta: éveken át szolgált szeméttárolásra. Ma ez már törvénysértésnek minősülne, viszont a feltöltési folyamat folytatódik más anyagokkal.

54

Sógödör, északi oldal

Érdemes megemlíteni, hogy a „Sósoros” természetvédelmi terület közelében három szeméttelep is fellelhető. Ezek hivatalosan nem használtak, gyakorlatilag viszont biztosított a folyamatos utánpótlás. A szeméttelpek mellett szükség esetén dögműként is szolgál a gidres-gödrös Sóhegy: az áprilisi terepbejárások alkalmával két elpusztult állat elhelyezett tetemét is megtaláltuk a Sóhegy repedéseiben, mélyedéseiben. 3411,15 m² szeméttel fedett terület található a Sóhegyen, valamint környékén.

Az északi oldalon fut le annak a sósforrásnak a vize, mely szerepel az 1940-es cséplést megörökítő kép háttérében. Ennek vízhozama nagyon csekély, kiépítettsége pár deszkára korlátozódik, környezete egyre szennyezettebb.

A Sósorosz, Sóhát képanyagának gyűjtése természetesen nem merült ki ennyiben. Úgy az archív, mint az új képek segíteni tudnak e gyors változási folyamat dokumentálásában, rögzítésében. Az eddig elkészült felvételek és elemzések alapot biztosítanak a továbbiakhoz. A rendszerességgel elkészített fényképek a mérés eszközeivé lesznek így. Új módszer ez, viszont sokkal látványosabb, mint a hagyományos mérési technikák. Mérésre viszont alkalmas mindkettő.

Bibliográfia

Orbán Balázs: *Székelyföld képekben*, Bukarest 1971, Kriterion Könyvkiadó, 133-134 old.

Az Osztrák-Magyar Monarchia írásban és képekben – Magyarország VII. Kötete, Budapest 1901, Magyar Királyi Államnyomda Kiadása, 343-344.old.

A Pallas nagy lexikona – XII. Kötet, Budapest 1897, Pallas Irodalmi és Nyomdai Rt., 800 old.

Franz Ritter von Hauer: *Geologie Siebenbürgens*, Bécs 1863, Verein für Siebenbürgische Landeskunde kiadása, 586-587.old.

Benedek Kálmán: *Emlékirat a parajdi sóbányászat fejlesztése érdekében*, Bányászati, Kohászati Lapok XXXVII, 1905, 240 old.

Csengery József: *Vázlata a parajdi sóképlet viszonyoknak és az ottan dívó sóbányaművelet modorának*, Magyar Orvosok és Természetvizsgálók Pozsonyban tartott XI. Nagygyűlésének Munkálatai, Pozsony 1866, 239.old.

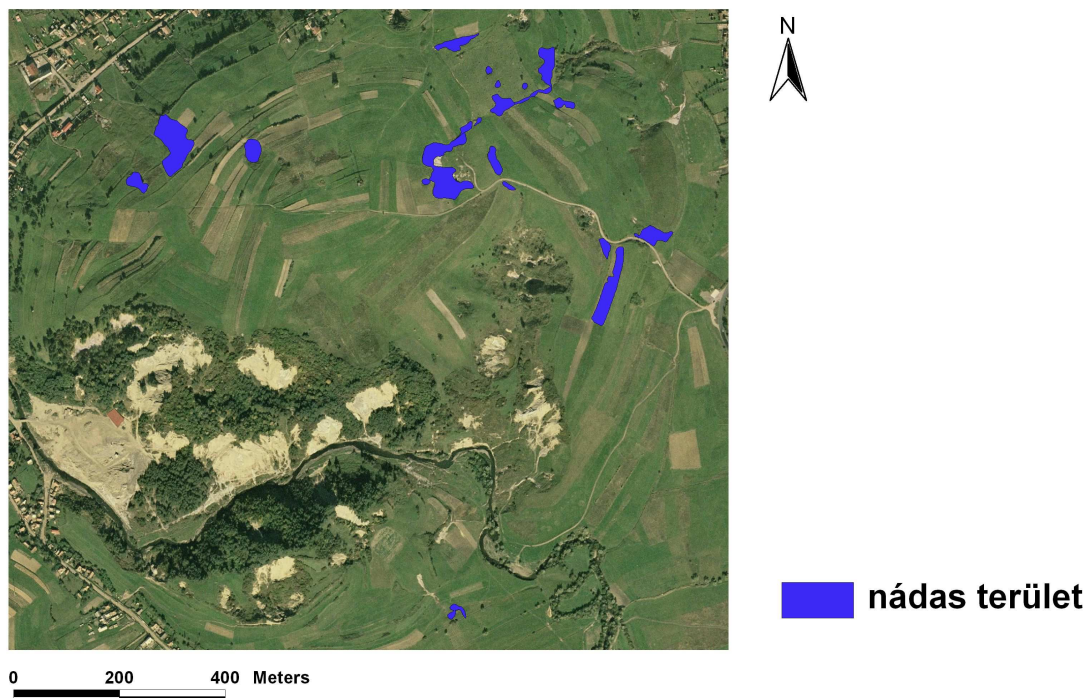
Szeghalmi Gyula: *Erdélyi vármegyék*, Budapest 1939, 107 old.

Jules Verne: *Várkastély a Kárpátokban*, 1892, <http://mek.niif.hu/00500/00522/00522.htm>

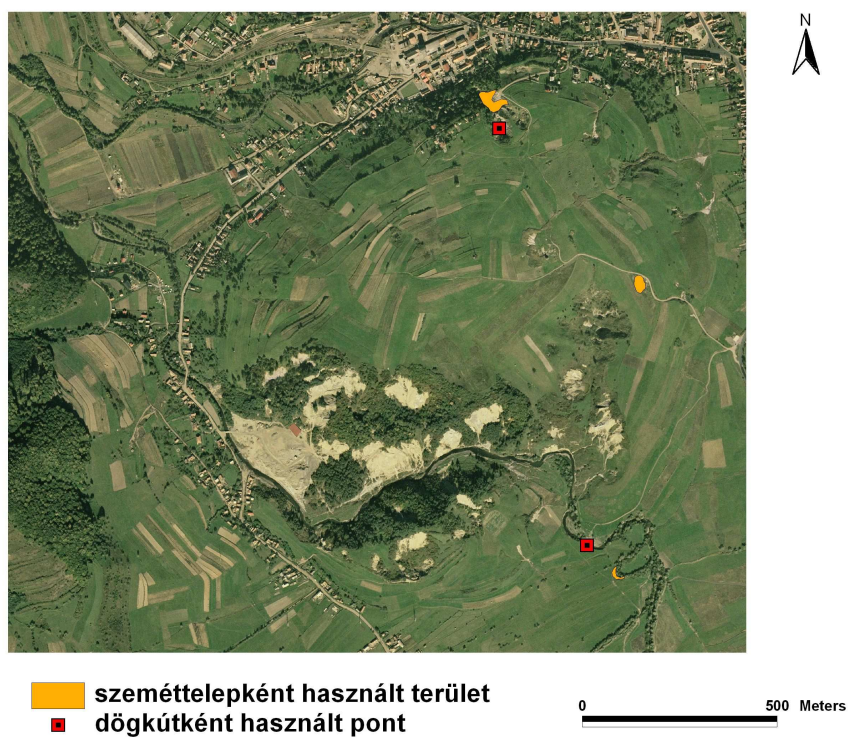
Jókai Mór: *Útleírások – A homoródalmási barlang*, <http://mek.niif.hu/00800/00836/html/jokai48.htm>

Köváry László: *Tájképek utazási rajzokban – Parajd Sóaknája*, Bukarest 1984, Kriterion Könyvkiadó

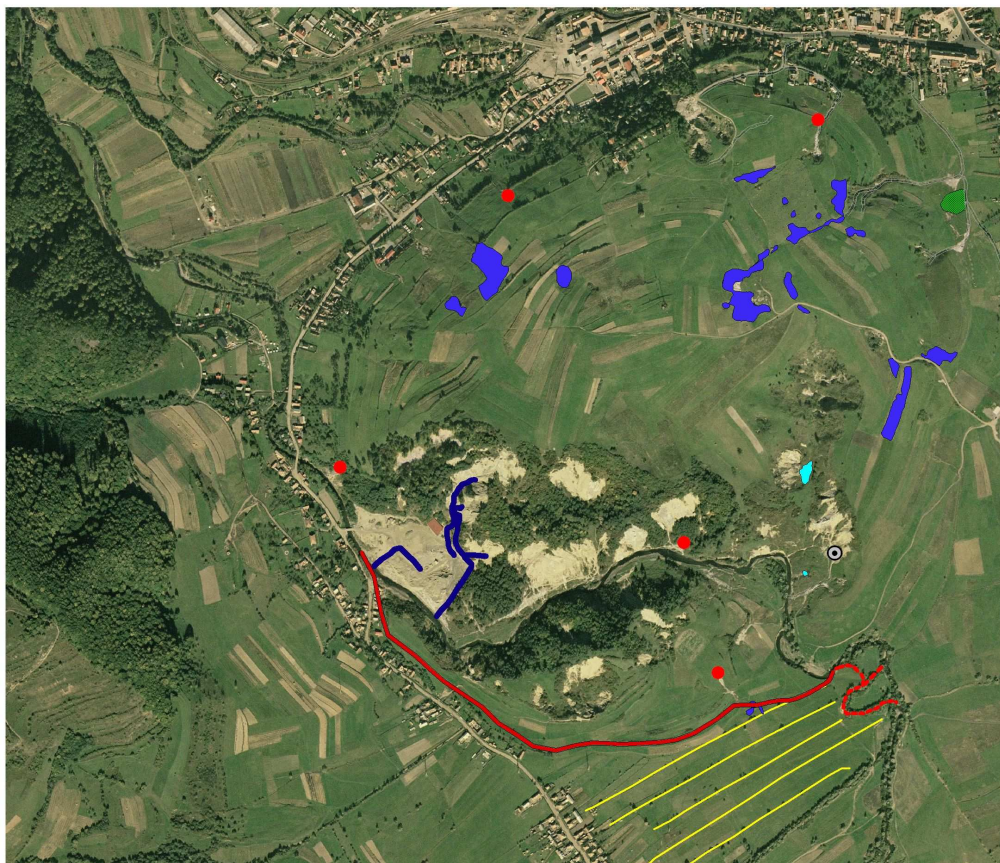
A Sóhegy (szoroson kívüli) nádas területei

A Sóhegy és környékének ember által szennyezett pontjai

A Sóhegy vízrajzi térképe

- ⊙ kavicsoso üledék
- tó
- sósforrás
- a bányatelep vízgyűjtő csatornája
- vízgyűjtő árok
- a Korond-patakának feltételezett régi medre
- nádas terület
- mocsaras terület
- lecsapoló árok
- holtág

0 200 400 Meters

A szoros keleti ágának geomorfológiai térképe

0 50 100 Meters

- víznyelő
- sárfolyás
- gerinc
- karrosodott terület
- tó
- katlan peremvonala
- kavicsos üledék
- folyásirányok
- dolina
- csuszamlás
- barlang
- a szoros keleti ágának jelenlegi peremvonala
- Zentai Zoltán térképén ábrázolt terület

A Zeffer Lukács felvételén szereplő felület növénytakarója

- gyepek, bokrok
- nyugati oldal felszíne

Zentai Zoltán geomorfológiai térképe

A Sóhegy növénytakarója Zeffer Lukács felvételén

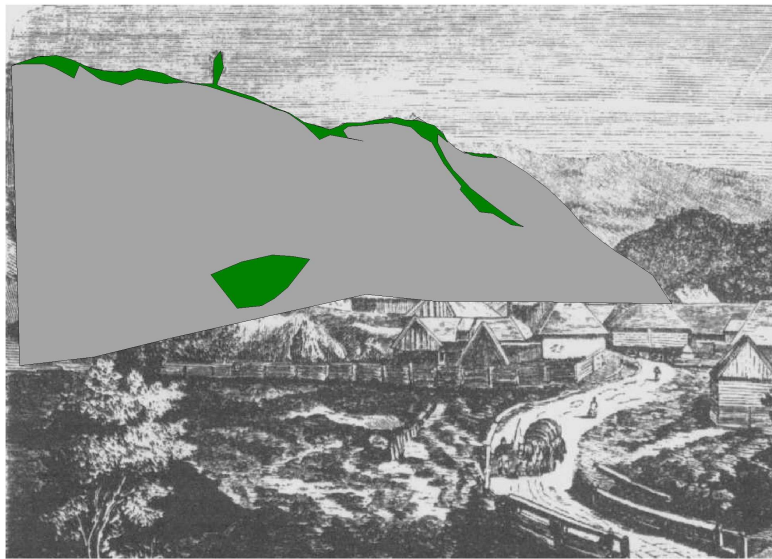
Zeffer Lukács felvétele.

A parajdi bányatelep délről, a háttérben a sóhegy a régi külfejtésekkel.

 gyepter, fű
 nyugati oldal felszíne

A Sóhegy növénytakarója az Orbán Balázs felvételéről készült metszeten

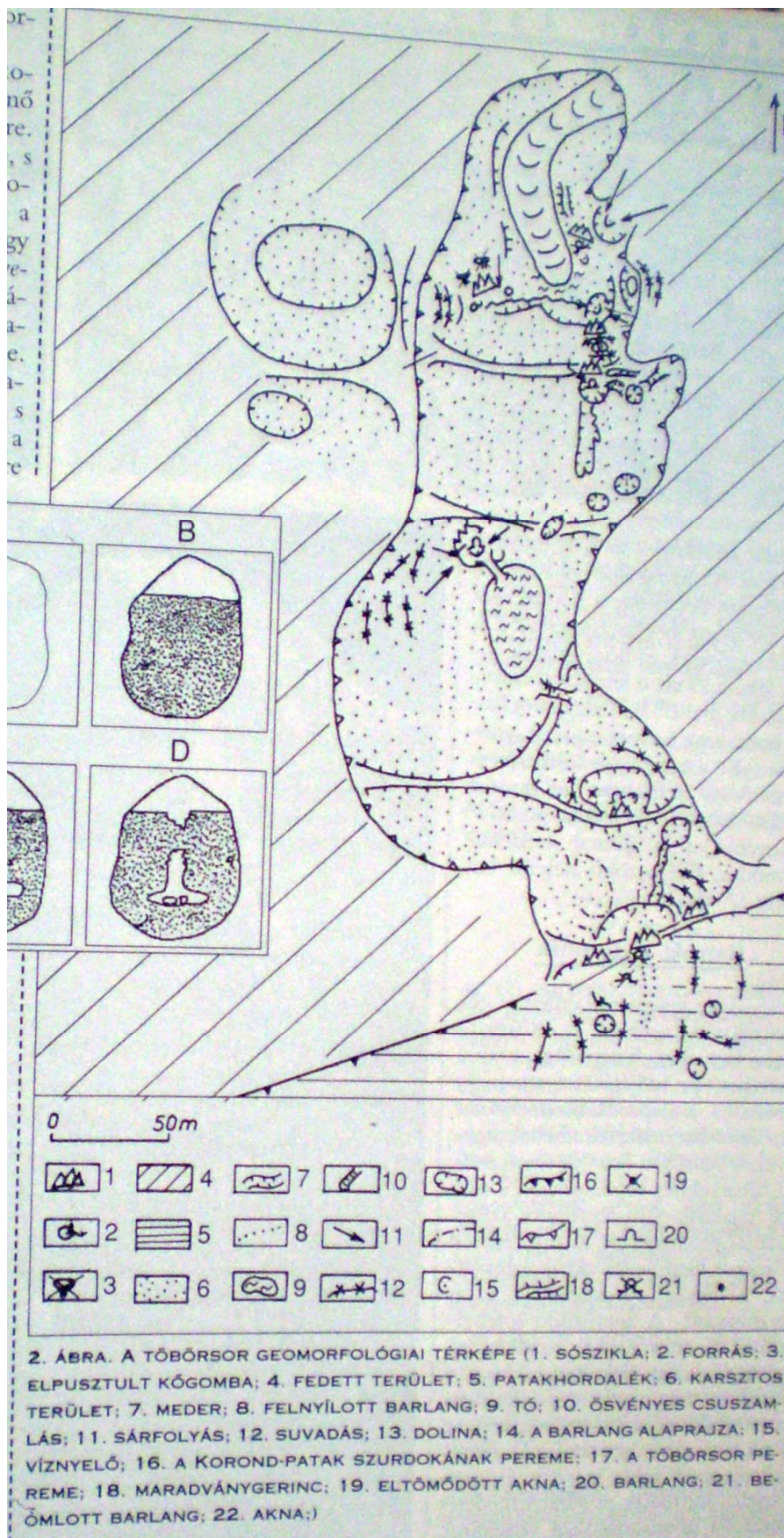

gyep, fű
nyugati oldal felszíne

Az Orbán Balázs - metszeten ábrázolt terület növénytakarója

gyep, bokrok, fák
nyugati oldal felszíne

A nyugati oldal növénytakarója

 gyepek, fű, bokrok, fák
 a Sóhegy nyugati oldala

Csehi Imre

Született 1938-ban

Kollektív könyvelő

MA: Igen, tehát ott... végülis ahonnan elindult az egész az az, hogy a Korond-pataka nem ott haladt régebben mint most a szorosban, és akkor ott kellett legyen mindenképp egy vizezsebb terület, ezt sok helyen írják.

CSI: Az első mozzanat ott az kellett legyen, hogy a Korond-patakát le végig, le Sásverésig, ki kellett mélyíteni, mert nem volt... tehát mi hogyha például a lecsapolást meg is tettük, de csak azután ahogy a Korond vizét szabályozták, tehát kimélyítették gyakorlatilag. Semmi más különösebbet nem csináltak, csak kiszedték az iszapot belőle. Így sanszot adtak hogy a mi... ilyen hatalmas nagy ekékkel húzták azt az árkot ami levezette a vizet. Az tudott haladni abba a sás helyeken is. Ahol nem tudott a gép dolgozni, ott manuálisan, kézi erővel végeztettük el a dolgot. Nos volt ahol nyíltan maradt, tehát nyitott és volt ahol ilyen vesszőkötéseket tettünk be és visszatakarodott, tehát úgy, hogy az is le tudta vezetni a vizet. Így sikerült ezt... Régen ez ilyen projekt szerint, erre megvolt a deviz, minden, ugyhogy... A régi pénzben olyan 2 millió lejes projektünk volt erre elkészítve, a felsősófalvi, tehát le ott a... Hogy mondjam... A Sűgő-patak ahogy bejön, attól lefele az végig meg volt csinálva, egész amíg az a rét létezik. Tehát az alsósófalvi út, ami bemegy Alsósófalvára, elválaszja azt a rétet, de úgy a jobboldal, mint a baloldal megvan.

MA: Igen, és úgy láttam hogy nagyjából az alsósófalvi úttal párhuzamosan haladnak a fő sáncok.

CSI: Az úgy van. Egy kicsit olyan törve... tehát meg van dőlve, tehát nem éppen merőleges a Korond-patakára, hanem ahogy megkövetelte a helyzet, a folyás, mert valami halvány árkok léteztek, de nem volt elegendő hogy a vizet levigye. Lehetett látni hogy az egész... ott rendes nádas volt, gyönyörű szép nádak voltak. Az most ott ki van irtódva, csak nagy a gyanúm, hogy nem vetünk bele pár évet és vissza fog állni.

MA: Hát az ott egy lapos terület. Ott megáll a víz.

CSI: De beraktak ilyen kórét, olyan kórét, eldugták. Nincsen lefolyása már a víznek s visszaáll. Hát Sásverést is meg lehet nézni, alig-alig van szántóterület. Nem azért, lehetne szántani, csak nem szántják.

MA: És a lecsapolás munkálatai mikor voltak?

CSI: Hogy mikor voltak régebben? Mondom én... Visszafelé pergetem, mert így jobban tudok menni. 79-be nem, 78-ba nem... olyan 76-77-be... valahogy így volt. Erre külön volt egy lecsapolási projektünk, aztán csináltattunk egy legelő-feljavítást, terület-feljavítást, „amenajarea pajistii”... tehát arra a célra, de az már nem erre a részre volt, hanem ez itt fenn, a Bucsin tája, az 5-ös km. Itt már kezdődött a 3-as km-nél, a falu végétől, és fenn egészen az 5-ös, még fel a 8-ig, sőt...

MA: És akkor azt jelenti, hogy kimélyítették korábban a patakmedret.

CSI: Először azzal kellett kezdeni, mert annyira fenn volt, hogy nem volt húzása... ezeknek a rétekről a víznek nem volt futása.

MA: Ez végülis ott a Tekeres területe.

CSI: Terekesen fejjobb sokkal, mert a Tekeres tanya itt van rögtön, ahogy...

MA: A Sóhegy mögött...

CSI: Ez az, de ott kicsi a terület is. Fennebb, tehát úgy kell képzelni, ahol lapos, sima a hely.

MA: És ott a Tekeres környékén nem voltak akkor medermélyítések?

CSI: A Korond-pataka az végig meg kellett legyen, azt végig megcsináltatta a Vízügy, annak semmi közünk nem volt hozzá. De ez kellett történjen párhuzamosan, azaz meg kellett előznie a Korond-patakának a kimélyítése, kitakarítása.

MA: Azon gondolkodom én, hogy a Korond-pataka végülis kacskaringós nagyon, és gondolom nem átvágták valahol.

CSI: Nem-nem, nincs vágás, nincs semmi. Az maradt az ő medrébe.

MA: Ugyanazt a medret mélyítették ki?

CSI: Ugyanazt, persze. Nem foglalkoztak, ilyenekkel nem volt bíbelődve egyáltalán.

MA: Akkor gondolom a szoroson át folyt a mélyítése a medernek.

CSI: Ahol a régi... ahol most megy, az ott ment végig. Azt nem lehetett kitérni ásóval egyáltalán. Esetleg ahogy mélyült, és aztán esetleg voltak olyan elágazások, és azok megszűnt tekintettel arra hogy a víz eltért. Ezért keresett más medret, mert nem fért el, tehát a hogyhívjákba... „albia”... tehát maga a medrébe. Románul mondják albie. Tehát azt kellett bizony megcsinálni és

végig Sásverésen. Hát meg lehet nézni most, akkor a szőlővel majdnem egy szintbe volt sok helyen. Hát akkor hova csapold le? Hát az árkot ha húztuk volna visszajött volna a víz a területre, tehát ez volt a pláne ebbe, tehát ezt meg kellett előzze ez a dolog. Aztán ment ez is.

MA: Pont az ilyesmik érdekelnének engem. Még korábbi írások vannak hogy a Korond-pataka az nem a mostani...

CSI: Az lehet, az lehet hogy nem, ott javígtattak rajta idővel... de itt én szerintem tudomásom nincs arról hogy ott javítottak volna.

MA: Tehát hogy még korábban, az 1800-as évek környékén.

CSI: Az lehet, azt nem vonom kétségbe, arról nincs tudomásom. Ez nekünk kellett addig... tehát maga a vízügy, jó hogy ő különálló, de ugye egymásra kellett hasson a Mezőgazdasági Igazgatóság. Külön volt ez a Területrendezési Igazgatóság. Mind a Mezőgazdasági Minisztériumhoz tartoztak. Könnyebb volt így ezeknek az intézése, kivitelezése, hogy gyakorlatba tudjuk ültetni azt a tervet, tehát projektet, amit készítettünk. Azért kellett ez megtörténjen végeredményben, hogy pártunk s kormányunk minden évben nyomott a nyakunkba legalább minden... a kulturánkat, tehát a szántóterületünket, a vetés-területet... A területet az nem gumi, azt nem tudtuk nyújtani, az akkora maradt... de hogy ilyen lecsapolásokkal oldjuk meg, mert mindig adták a több termet és így bele kellett menjünk ilyen kompromisszumokba, hogy igenis csináljuk meg, mert maga a talaj végeredményben nagyon jó, jó a fertilitása, a termőképessége, mert mind hordalákos, hogy a hegyről hordja a hogyhívjákot. Így jó az összetétele a talajnak és persze hogy itt a termés is más hozamot hozott, mint a hegyen és nem volt a vadaktól se annyira támadható, mert körbe van mégis a falu és másabb a hogyhívják. Ugyhogy ez volt a cél, hogy a szántóterületnek a nagyobbítása.

MA: Amit akartam kérdezni, hogy mennyire tetszik jártas lenni a bányatelep környékén.

CSI: Hát nemigen. Jártam jártam. Most hogy hogy néz ki azt sem tudom.

MA: Nekem régi fényképeim lennének a bányatelepről.

CSI: De mirefel? Mire kellene az?

MA: Én tanulmányt írok a Sósoros, Sóhát változásáról.

CSI: Igen-igen. Ott változás az... rettenetes sok változás van mert ugye sokat erodálódott az a terület. Ott van a mostani sóbányán alul vagy felül... feljebb van egy kicsivel, ott mindjárt át szakadt teljesen a Sóhát. Ahogy kimegyünk, ahol volt a jégverem, attól egy kicsit előbbre, ott megy ki, ott már úgy elment hogy a Sóhát, meg a Sóhegy közepén már ki van érve. Ahhoz hogy

eljussál az alsó feléig ilyen nagy kört kell leírjal, nem lehet gyakorlatilag átmenni azon a szakadékon. Az meg 62-be, mikor a kollektiv megalakult. Azért tudom ilyen konkrétan hogy hol volt, mert egy tehenünk beesett oda, nem tudtuk kiszedni, ottmaradt örökre a sós szakadékba.

MA: Ez melyik részen volt pontosan?

CSI: Ahogy itt a jégverem... most ássák... áskálnak itt a vendéglőtől, itt a központba.

MA: Ahogy megyünk ki, a Láski domb előtt, ahogy kimegyünk.

CSI: Balra kitérünk a Sóhatra. Ott megyünk előre, nem térünk vissza Kacsó Imiéktől is vissza.... nyomás előre és az út az embert pont oda viszi arra a szakadékra. Namost ahol van az út, miután kezd kikanyarodni, körülbelül ott volt 62-be... olyan 200 méterre előre van, ha... talán úgy emlékszem

MA: Lehet. Vannak olyan fényképeim amin látszik hogy tényleg sokkal nagyobb volt, mélyebb is.

CSI: NEEM. Most mélyebb.

MA: Fel van töltve most. Rengeteg anyagot hordanak oda.

CSI: Lehet. Mondom nem jártam 2-3 éve ott. Lehet hogy töltögetik...

MA: Egy darabig szemetet hordtak oda, most meg rengeteg földet.

CSI: Nem tom, mert mondom... magától suvadott be. Biztos egy 3-4 éve nem jártam már ott. Édesapád ott adott el egy területet, pontosan. Ahogy ott megyünk az úton kifelé, úton kívül, úton belül, valahogy úgy. Tudom hogy volt ott Oláh-birtok. Onnan túl előre van ez a szakadék.

MA: Gondolkodtam azon is, hogy vajon mincsenek-e valahol ilyen lejegyzések, hogy például... a területeket régebb is lemérték. S hogy ahogy terjeszkedett a szoros, ahogy beszakadtak azok, hogy nincs-e ennek nyoma.

CSI: Hát a Jóisten odatett, az ha tudja. Az a helyzet hogy olyan hogy... nem sík, tehát így... s az maradandó mindig, lejön belőle 10 centi egy fél évszázad alatt, annyit erodál, földet lemos egy annyit... Az kutya füle, az semmi, megmaradt az a lejtőszög... maga a talajból nem vesztett, esetleg bent valahol nő még, ha valami nem mossa el.

MA: Na jó, hát akkor tulajdonképpen ez érdekelt volna.

MA: Mondtuk hogy ezek a fák még ilyen kicsik.

MI: Csemetét ültettek.

MA: Ez azóta meg van nőve.

MI: Eltakarja a ??????

MA: És ez az épület, erről azt mondtuk hogy ez a Dózsa György akna helyén van.

MI: Igen. Ez a Dózsa György akna helye, most újra van betonozva.

MA: Ez az a kicsi fehér épület most. Igen. De ez vajon mikori? Mert van erről 3 fényképen, sőt, lehet több is. Tehát ez az egyik amin rajta van, a legutóbbi. Ez a legkorábbi, látszik hogy csak épül, tehát itt fa vázon áll az egész. Ez lesz még egy érdekes épület itt hátul. Itt van szintén vázként. És itt már ki van téglázva. Ez ugyanaz az épület. És itt a háttérben szintén ez a fehér épület. De vajon mi lehet ez itt hátul? Mutatok erről is egy normálisabb képet. Tehát az a fehér épület. Tehát erről van szó, ez már nagyon a legvégén.

MI: Az valami... A villanyvezeték csak az orrán megy végig. Azt hittem trafóház.

MA: Ez is ugyanaz a fehér épület. Akkor ez lenne a Dózsa György akna? Ez a kérdés. Sőt, mutatok egy sokadik épület. Ezen történik a Dózsa György szigetelése.

MI: Igen, most ásták ki 4-5 éve.

MA: 4-5 éve ezt? Hogyha a Dózsa György aknát, márpedig itt a Dózsa György akna szigetelése történik elméletileg, Akkor ez az épület nem az a fehér.

MI: Nem-nem. Ez az a fából készült épület.

MA: Itt így néz ki, itt viszont már így.

MI: Ezt amit itt szigetelnek, ez ez.

MA: Mi lehetett az a fehér épület, azon gondolkodom.

MI: Gőzöm nincsen... de az... valami nem rímel.

MA: Na és ezeken a képeken agyaltam, hogy lehet őket sorrendbe rakni. Ezeknél a képeknél egyértelmű. Tehát ezeknél a képeknél látszik, előbb váz, utána beépítik téglával, és ezt mondom én még a vázépilet elé tenném. Itt is még épülőfélben van, de nekem ez korábbinak tűnik.

MI: Még ott vannak az anyagok is. Akkor épül.

MA: Hogy lehetne ezt évszámokban megfogalmazni. Ki tudná ezt?

MI: Aki ott dolgozott. Szekeres Levivel nem beszélgettél? Hát az az öreg...

MA: De.

Mi: És ezeket nem tudta?

MA: Az a gond, hogy vannak képek amiket tőle kaptam, viszont csak hozzávetőlegesen emlékszik dolgokra. Például erre a képre azt mondta hogy a 70es évek. Fiumond József, ez pedig a Zsigmond József házassága. 70es éveket mondott mind a kettőre, mi meg beszéltünk róla, 53at saccoltunk a fehér épület miatt. De ezt sem tudom pontosan behatározni.

MI: Ezek engem is meghaladnak, évszámokra rakni... Valamik rémlenek, de...

.....

MI: Az biztos hogy harang.

MA: Igen, az eléggé annak tűnik. Hát akkor ez a Dózsa György akna fölött kell legyen, a lovaké.

MI: Nem közvetlenül fölött, mellette, mert ugye ott ment le a kötél. Így volt mellette, itt mentek körbe a lovak és egy áttétellel mellette ment le az aknába a kötél, úgyhogy ahol feljött onnan még megjárta magát. Két épület kellett ahhoz legyen. Volt a Dózsa Györgynél egy kisebb épület, ahol maga a forgó rész volt és mellette ahol mentek a lovak körbe. 3-4 méter eltéréssel.

MA: Igen. Na. Ennek mondtunk... ez nincsen meg. Vajon mikor szakadhatott ez be?

MI: A 80as évek derekán. Még később. 88-89-ig el, mert 86-ba még jártam ott. Mikor Melának udvaroltam még mentünk oda.

MA: És azt mondtuk ugye hogy csak víztelenítéshez.

MI: Igen, csak annyi szerepe volt, hogy a talajvíz ami felgyűlt, azt kivezette. Ilyen táróakna, nem volt hosszúsága, 100 valahány méter.

MA: Nem volt mély?

MI: Nem volt messzemély. Onnan a talajvíz belément, onnan a Korond vizébe.

MA: Ezen vezették volna ki?

MI: Ennek egyéb szerepe volt. Mert ha megnézed sínen van.

MA: És oda a vízbe hoztak valamit?

MI: Biztosan olyat amit a víz elmosott, palás valamit, maradékokat. Mer annak a víznek ez a levezetője, többek között.

MA: Itt látszik még egy sánc, itt.

MI: Mind be voltak árkolva és belévezették a Korond vizibe a talajvizet. Az a kép amit mondtunk, az valahol itt van, mert a gerincen megyen ki a lépcső, és a gerinc mellett volt közvetlen. Az amleyiket mondtam hogy én még jártam belé, ez az épület mögött volt valahol.

MA: Igen. Nem is gondolkodtam ezen, de tényleg ott kell legyen.

MI: Itt mész ki a gerincen, itt felmész, itt tudsz kimenni a tetőre, itt lépcső volt, vadiúj lépcső.

MA: Az a lépcső milyen funkciót szolgál? Jó, fel lehetett menni, de minek?

MI: Hát annak, hogy akartak ide egy felszíni bányát, de az friss volt, most csinálták volna, a 80-as évek elején. Itt fejl van egy betonozás, oda akartak egy trolit, s akkor lett volna külszíni bánya ahol fejtik a söt s a troli felhuzza a csilléket, és akkor onnan elviszik. És akkor itt a lépcsőn, hogy lehessen könnyen megközelíteni, ne kelljen mászkálni a bokrok között.

MA: Van arról is kép.

MI: Az elég friss.

MA: 80-as évek mindenképp. Ezen írja hogy 84.

MI: Ott aránylag friss az a lépcső. 82-be készülhetett esetleg. Két éves lépcső.

MA: Igen, de el is tűnt. Már a 90-es képeken hűlt helye jóformán. Biztos elhordták a cigányok tüzelőnek.

MI: Nem kellett elhordják, mert szétrohadt. Mikor utoljára jártam minden 10-dik volt meg. Emögött most takarásban van a bójárata az izének, ott ahajt van a bójárata annak a táronak.

MA: Ez pedig generátor?

MI: Nem, transzformátor. Több ilyen transzformátor volt, ez a bányájé volt külön. Ez a szuportja itt, fordítottá át a csillét mikor váltottak kocsira.

MA: Azt mondtuk hogy a Mukinak a Sínei idáig jöttek.

MI: Hát a Mukinak a sínjei itt hátul feljöttek, végig itt jártak.

MA: Az egész telepen be volt sínezve?

MI: Igen, egészen elément a Dózsáig, mert Dózsánál szedte fel. Ugy volt a vaslemez, azon megfordította és toszítgatta ki és akkor innen idáig leengedték. Elsőbször leengedték egészen Kuron Juditék ahol laknak, székkal leengedték oda, onnan rakták össze a vagonokat és onnan húzta Muki.

MA: Tehát nem jött Muki idáig ki.

MI: Nem kellett felmenjen mert lejtőre. Fel kellett aztán az üres vagonokat toszítsa, de egyszerre sokat feltosztított s akkor nem mindig kellett feljöjjön, ritkán járt. Mikor 70es évek végén megszűntették a a hosszujáratú Mukit, akkor kocsikkal jöttek egy időn keresztül és ide bélükverceltek. Innen már nem kellett Muki, mert fékből leengedték idáig, és itt volt egy olyan marok, hogy megfogta a kereket és átfordította és vissza. És akkor öntötték bele a kocsiba a söt a csilléből direkt. Akkor még mindig csillével szedték.

MA: Itt a híd alatt kőből van kirakva ez a mederrész.

MI: Ez újra van öntve tiszta betonból. Csak annyit csináltak hogy elejébe öntöttek egy új pillért.

MA: De a híd az ugyanaz?

MI: Nem, ez régi fahíd. Itten másik van csinálva, olyan vas travers van rajta.

MA: Igen, azt láttam. Viszont szerintem nem ugyanarról a hídról van szó, ami az Orbán fotón is van. Tehát ez valami más kaliberű.

MI: Hát igen, de ugyanott van az a híd.

MA: Ugyanott van. Vajon a fahídat mikor építették újra? Hogy lett ez az új híd?

MI: Orbán után. Jaj nem, fából?

MA: Fából beton.

MI: Hát az se olyan túl rég volt.

MA: Szerintem mikor elkezdték tényleg nagyobb gépekkel dolgozni.

MI: Azt 90 után építették oda. Én már itt dolgoztam a bányába. És másik oldalon is, amelyiken mészkövesül a főúton, van az a másik híd. Arra is tettek vas traverset és ide is vasat. Szerintem 94 táján jöttek ide Serestyének és a munkálatokat mint fiatal mérnök ő vezette le. Most főmérnök. A 90-es évek elején, valamelyik évben.

.....

MA: Ennek a képnek vajon tudjuk-e az időpontját szűnni.

MI: Ezt Dénesék csinálták, 2002-ben a strandon voltam. 2003...2004. Elkezdték kiásni. Először csak körbe akarták szigetelni és aztán hoztak 2003 körül, beszállók is dolgoztak ott. Azt már megkezdték szerintem 2000-be, csak mikor ennyire már ki volt ásva 2002-be lehetett.

MA: Ákor mondta, Szitás Ákos, hogy nemtömhány méter mélyre leástak és betont öntöttek hogy legyen szigetelve.

MI: Ezt pontosan Oláh Dénes meg tudná, mert ő vezette ezeket a munkálatokat. Ő minden délnél itt van 12-kor. Ennek csak elég volna a képet megmutatni, Dénes bácsi ez mikor volt. Minden délnél ő adja ki a löszert s az izét. Biztos tudja. Tavalyelőtt jött elő onnan, vagy 8 évet vagy mennyit ott volt. Ő rendezte a lenti munkálatokat.

MA: Akkor lehet azt is tudja hogy a gázkitörés, nagy robbantás miatt került az elő, és mikor bukkanhatott fel.

MI: hát a nádasok mikor itt voltak, az... 99-2000-be volt mikor itt nádasba furkáltak.

MA: Valószínű ugyanazokról a munkálatokról van szó.

MI: Igen. Egyszerre csinálták, azok a szondások végeztek és jöttek a beszerceiek ezeket az izéket leszigetelni. Ezek mind friss munkálatok, olyan 10 évvel ezelőttiek. 10 évtől errefelé.

.....

MA: Mi néztük hogy van szó olyasmiről, hogy lecsapolták, csak mi úgy a 70-es évekre tettük ezt.

MI: Lehet 70-es évek vége. Én mielőtt katona voltam, 82-be mentem el katonának. Akkor, azelőtt dolgoztak ott, lesabályozták, a kollektívtól, eszkavátor, buldózer, minden. Lesabályozták a Korond vizét egyenesre. Mert ha megnézed most csak egyenes, a hídtól így egy kanyarja van csak, s a többi nyílegyenesen, addig mind így ment ni, azért hívták úgy h Tekeres.

MA: A bányatelepnél pont azt néztem az egyik képen, hogy a patak a bányatelep előtt egy ívet ír le.

MI: Félkör

MA: Most pedig, cakk, egyenes.

MI: Szabályozták ott is, hát a miénket is, ott a bányatelep része, ami a bányához tartozott. Bent a sófalvi rétbe volt olyan évek, ott kellett hagyni a füvet, mert örökké a víz fent volt. S akkor a népektől, mikor elvették a földet, a kolektivizálás után, akkor kerültek oda a 70-es évek végén, a 80-as évek elején, lesabályozták, és akkor hoztak munkásokat, akik kisebb sáncokat kézzel, ásóval csinálták meg, a befolyókat, de a nagyokat gépekkel. Hátról volt még egy lefolyó, amelyik most a Korond vizétől Sófala felé esik, ott látszik, csak a sófaliak telerakták szeméttel, kóréval. Ott is volt még egy ilyen mélyebb árok, ami lesabályozta és az Egres-patakánál jött vissza ide a Korond vizibe. Azt a rétet hogy tudják megművelni le kellett víztelenítsék.

MA: Az a része a Tekeresnek, az még mindig eléggé kanyargós most is.

MI: Hát ez relatív. Két kanyar van benne. Itt ahol megtörik a sósziplánál, megfordul szemmel felfelé és megyen egészen az Egresen felül, s ott megint van egy törése, de onnan már megint megy neki a hídnak. Két, maximum három kanyar van benne, s azok nagyok.

MA: Régebb akkor...

MI: Régebb 77, így ment lefelé, ne...

MA: Ott van holtág. Látszik hogy van olyan rész, ahol régen víz volt, most nincs semmi.

MI: Egy fűzfát került meg, ment egy kicsit, megint kerülte meg a másikat, ilyen kacskaringós volt. Mikor tavasszal jött az áradás, tenger volt az egész, nem tudott abba az izékbe menni olyan gyorsan. Kiöntött, ellepett mindent s amíg visszahúzódott, ilyenkor tavasszal, víz alatt volt minden. Se vetni, se szántani, semmit nem lehetett csinálni. Azokat a földeteket annak idején nem is szántották, még kaszálni meg lehetett, de vót hogy mikor őszi áradás volt a szénát vitte el. Az le van szabályozva szisztematikusan. Ott mindenkinek egybe szántották a földjét.

MA: Kik csinálták ezt?

MI: Hát azt annakidején a kollektív csinálta. Körbe a tereprendezés. Annakidején volt egy csapatja a kollektívnek, amelyik fent, ott a Rapsonné váránál ?... Az összes csúszásokat elegyengették, az összes bokrokat kivágták, hogy legyen legelő formája. Erről megint, itt a...? Itt a malomhegyen megint. Voltak olyan részek, ahová kiküldték azt a 20 embert, s akkor lápszűrés, minden játszott. S ahol nagyobb munkálatok, ott vitték a buldózert.